

**ПЕДАГОГІЧНО-ПРОСВІТНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ  
МИКОЛАЇВСЬКОГО ТОВАРИСТВА АМАТОРІВ ПРИРОДИ  
(1908–1917 рр.)**

В умовах інтенсивних процесів формування освітнього простору Української держави, її виходу з кризового стану, пріоритетними завданнями українського суспільства є творче відродження і поглиблення національно-історичного досвіду, формування методологічних і науково-педагогічних засад національної системи освіти і виховання учнів. Українська наука має величезні здобутки в галузі теорії і практики виховання молоді, причому відбувається активний розвиток усієї галузі педагогічно-просвітницької діяльності.

Так, недостатньо досліджені досягнення вітчизняного просвітництва, історії педагогіки на попередніх етапах їх розвитку. Адже, реалії нинішнього часу вимагають глибоких знань теоретичного і практичного досвіду наших попередників в освітній галузі природознавства, у тому числі й різноманітних вітчизняних об'єднань учених [3].

Такий досвід роботи та виховання молоді збагатили своєю діяльністю науково-природничі товариства. Серед них найважливіше місце належить Миколаївському товариству аматорів природи, діяльність якого припадає на початок ХХ ст., яке у 1908–1917 рр. зробило вагомий внесок в освіту, науку і культуру як України, так і зарубіжжя, зокрема у розвиток деяких галузей природознавства.

Метою цієї статті є розкриття педагогічно-просвітницької діяльності Миколаївського товариства аматорів природи.

Аналіз наукового доробку та просвітницької діяльності Миколаївського товариства аматорів природи необхідний для з'ясування генези наукових ідей, проблем освіти та культури народу загалом, адже багато наукових проблем, що вирішувалися в Товаристві, зберігають свою актуальність і сьогодні.

Миколаївське товариство аматорів природи являло собою своєрідний центр популяризації природничо-наукової думки, навколо якого об'єднувалася інтелігенція з різними науковими інтересами. Ініціаторами створення Миколаївського товариства аматорів природи були ботанік П. Крижевський, геолог О. Сапожников і студент Київського політехнічного інституту, з часом відомий природознавець О. Яната. Їх ідеї підтримували представники місцевої інтелігенції і науковці М. Фадєєва, К. Чернишова, Г. Веревського та ін., які були запрошені на приватне зібрання з приводу організації товариства [2].

Метою Товариства було вивчення краю у природничо-науковому відношенні, популяризація природничо-історичних знань, збудження інтересу і любові до природи, взагалі, сприяння школам при викладанні природознавства.

Миколаївське товариство аматорів природи достатньо активно розпочало свою діяльність. Через кожні два тижні регулярно відбувалися загальні збори, на яких заслуховувалися наукові і популярні доповіді. Відразу було організовано чотири секції: ботаніки, зоології, фізики і геології.

Ботанічна секція влаштувала показову ботанічну ділянку в одному із міських скверів і вела спостереження на ній. Цей захід дозволив підняти питання про створення Ботанічного саду в Миколаєві.

За пропозицією Московського товариства акліматизації тварин і рослин в Товаристві було організовано орнітологічний гурток (керівник Б. Токарев) і розпочато систематичні спостереження за перельотами птахів. Також в Миколаївському Товаристві аматорів природи започатковані дослідження із зоогеографії України, еколого-експериментальне вивчення видоутворення, біологічні засоби боротьби зі шкідниками для сільського господарства комахами [1].

У науковому плані діяльність Миколаївського Товариства аматорів природи була спрямована перш за все на дослідження природи Півдня України та вирішення науково-практичних регіональних проблем [2].

Згодом у Товаристві почала реалізовуватися програма дослідження флори степів Півдня України, була запропонована О. Янатою, а також програма фенологічних та природоохоронних спостережень на Миколаївщині, яку очолив О. Яната, О. Сапожников, М. Фадеев та П. Крижевський.

У 1911 році Миколаївське міське управління звернулося до Товариства з пропозицією взяти на себе турботу про охорону тутових дерев з метою розвитку на Миколаївщині шовківництва. Товариство заснувало секцію шовківництва та запропонувало скласти угоду з Одеським комітетом шовківництва про спільну діяльність, якою передбачувалася поставка від одеських шовководів саджанців; здійснення посадки тутових лісосмуг; спорудження загальної печі для сушки коконів. Усе це здійснювалося з метою залучення населення до шовківництва, встановлення раціональної норми збуту коконів та пропагування розвитку шовківництва шляхом безкоштовного розповсюдження відповідної літератури, яка надходила з Одеси [1].

За 1908–1917 роки функціонування товариства було зібрано значний масив інформації за різними галузями природознавства і тому виникла необхідність у представленні цього матеріалу більш широкому колу людей. Виходом з цієї ситуації стала ефективна організація видавничої діяльності. Зокрема журнал „Природа” – став справжнім науково-просвітницьким виданням з великим інформаційним масивом з питань природознавства та прикладних досліджень [1; 2].

У Товаристві велася активна лекційна діяльність, в галузі природознавства популярнішими були лекції з геології, біології, астрономії.

Значне місце припало екскурсійній діяльності Товариства, яка мала на меті вивчення проблем охорони довкілля. Науково-екскурсійні дослідження сприяли організації виставок, поповненню музею, який займався розробкою рекомендацій щодо використання мінеральних добрив від складу ґрунтів, питаннями дренажу полів і висушування боліт; визначенням придатності

місцевості для риття артезіанських або інших колодязів; складанням порад щодо розведення різних культурних сортів рослин і порід тварин; збиранням та використанням лікарських рослин; визначенням шкідливих і корисних комах краю тощо. Важливе місце в діяльності музею посідав розгляд питань щодо розвитку промисловості краю; визначенням характеру місцезнаходження корисних будівельних матеріалів [2].

Отже, діяльність Миколаївського товариства аматорів природи відстоювала необхідність пріоритетного вивчення природи, флори і фауни рідного краю, пізнання тих систем знань, які забезпечують найтісніші зв'язки людини з рідною місцевістю, довкіллям, основними сферами життя, які пробуджують у молоді найвищі національні та загальнолюдські цінності.

Досвід Миколаївського товариства аматорів природи заслуговує ґрунтовного дослідження, що має на меті висвітлити не тільки історію організації діяльності Товариства, але і його роль у здійсненні досліджень у різних галузях науки.

### **Список використаних джерел**

1. Електронний довідник по матеріалам журналу „Природа” Миколаївського товариства любителів природи (1910–1916 рр.) : Режим доступу до журн. :

<http://www.reglibrary.mk.ua/books/ost1.htm>

2. Колосовська Н. Д. Миколаївське товариство аматорів природи : організація та напрямки діяльності (1908–1917) роки / Н. Д. Колосовська // : Режим доступу до журн. :

<http://lib.chdu.edu.ua/pdf/naukpraci/history/1999/4-1-5.pdf>

3. Риженко А. В. Члени науково-природничих товариств України про роль національних та загальнолюдських цінностей у вихованні молоді (II пол. XIX – поч. XX ст.) / А.В. Риженко // : Режим доступу до журн. :

[http://www.nbuu.gov.ua/portal/Soc\\_Gum/Nzspp/2009\\_5/statti/28.html](http://www.nbuu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nzspp/2009_5/statti/28.html)